

Науково-популярні (пізнавальні) тексти

Всесвіт, у якому ми живемо, сповнений секретів і таємниць. Тому здавна **люди, як розумні істоти**, намагалися дослідити й зрозуміти невідоме. Так поступово накопичувалися **знання** про довкілля. Пригадай, наприклад, **міфи (міти)**, у яких давні люди намагалися пояснити походження явищ та предметів навколишнього світу.

Із часом цих знань і спостережень ставало все більше, але водночас залишалося й донині залишається безліч нерозгаданого. Тих людей, які присвятили своє життя пізнанню раніше невідомого, які займаються наукою, ми називаємо **вченими, науковцями**.

Наука – це **складна діяльність** людини з метою **отримання нових знань, уявлень** про світ, про предмети, які в ньому є, про істот, що його населяють, про явища, події й процеси, що відбуваються в природі та суспільстві. Крім того, **наука** – це ще й сукупність **струнких, несуперечливих знань**, які є **результатом наукової діяльності**. Ці знання постійно поповнюються новими фактами, спостереженнями й передаються від покоління до покоління, щоб допомогти людству глибше пізнавати світ і робити життя в ньому гармонійним і щасливим.

Сьогодні наукові знання – це величезна маса **інформації** та безліч **наукових термінів**, якими послуговуються у дослідницькій діяльності. Нинішня **наука** розгалужується на сотні самостійних **наукових галузей**, кожна з яких займається окремими питаннями дослідження світу.

Усі знання, накопичені вченими в межах різних **наукових галузей**, – це **складна теоретична інформація**, яку здебільшого можуть зрозуміти лише **науковці** відповідної галузі чи вузьке коло **фахівців**, долучених до вирішення тих чи тих питань. Однак чимало цих наукових знань потрібні, корисні або й просто цікаві звичайним людям, наприклад, учням чи студентам.

Але як складну інформацію зробити доступною для ненауковця? Тут на допомогу приходять **науково-популярні тексти**.

Науково-популярні тексти – це особливий **різновид наукових текстів**, у яких **автор чи авторка** подає **достовірну інформацію** про знання й дослідження в різних **наукових галузях** у такій **формі**, що цю інформацію здатна зрозуміти **широка аудиторія**.

Таку літературу називають ще **пізнавальною**, оскільки саме з неї ми дізнаємося про різноманітні наукові знання й найновіші здобутки в різних галузях науки й техніки.

Оскільки науково-популярні тексти – це різновид наукових текстів, то вони завжди містять **достовірну, об'єктивну, перевірену інформацію**. Однак, на відміну від звичайних наукових текстів, у науково-популярних текстах цю інформацію подають цікаво, зрозумілою і доступною для **цільової аудиторії** мовою. Можна сказати, що в науково-популярних текстах ніби поєднуються кілька **стилів мовлення**, наприклад, науковий і публіцистичний, науковий і художній чи навіть розмовний.

Науково-популярні тексти публікують у різноманітних **науково-популярних журналах, книжках, буклетах**, а також на спеціальних сайтах у мережі Інтернет. Крім цього, останнім часом все більшої популярності набувають **відеоматеріали й аудіотексти (подкасти)** науково-пізнавальної тематики.

Зазвичай науково-популярні тексти готують фахівці з певної наукової галузі, які спроможні простими словами пояснити «секрети» своєї науки звичайним людям.

До речі, тексти у **шкільних підручниках**, а також тексти, із якими ти ознайомлюєшся в цьому **довіднику**, зокрема й цей текст, – це теж своєрідні науково-популярні тексти, адже їхні автори пояснюють **простими словами** насправді **складні наукові знання**.

Увага!

Складний прикметник *науково-популярний* пишемо **з дефісом**, бо в цьому складному слові кожна із частин є рівноцінною й несе власне важливе значення, яке доповнює значення іншої частини. Такий прикметник можна ніби розкласти на два **однорідні прикметники**:

науково-популярний = це *і науковий, і популярний*.

У такий спосіб пишемо й інші складні прикметники:

суспільно-гуманітарний = *і суспільний, і гуманітарний*

природничо-математичний = *і природничий, і математичний*

інформаційно-технічний = *і інформаційний, і технічний*

науково-пізнавальний = *і науковий, і пізнавальний*

Отже, пишучи такі слова, необхідно пам'ятати про **орфограму «Правопис прикметників з дефісом»**.

Знак і системи знаків

Знак – це щось матеріальне, тобто щось таке, що можна сприйняти зором, слухом, нюхом, дотиком, розумом і що в процесі пізнання представляє якийсь предмет, явище, дію або подію. Наприклад, різкий звук за вікном може бути знаком птаха, який крикнув, або немовляти, яке заплакало.

Особливість знаків полягає в тому, що вони несуть і **передають певну інформацію** й можуть бути **сприйняті органами чуття**.

Упорядкована сукупність певних знаків утворює **знакову систему**. Ти, безумовно, знаєш чимало таких знакових систем. Пригадай-но *дорожні знаки, знаки на мапах, знаки на продуктах у магазинах, буквені знаки (алфавіт), розділові знаки, математичні знаки, сигнальні знаки, смайлики (емодзі), знаки різних торговельних марок, азбука Морзе* тощо.

Тільки крапки	О: ---	Д: ---	З: ---	Ь: ---
Е: ·	Ш: ----	Г (Ґ): ---	И: ----	Ю: ----
І: ··		К: ---	Й: ----	Я: ---
С: ···	2 знаки	Р: ---	Л: ----	
Х:	А: ·-	У: ·-	П: ----	5 знаків
	Н: ··		Ф: ----	Є: ----
Тільки тире		4 знаки	Ц: ---	І: ----
Т: -	3 знаки	Б: ----	Ч: ----	
М: --	В: ---	Ж: ----	Щ: ----	

Ілюстрації взято з книжки:

Лекре М. Підручник відважного мандрівника. Час майстрів, 2020.

Уже з цих прикладів зрозуміло, що знаки бувають різними, наприклад, **звуковими, графічними, руховими, запаховими, колірними, формальними, предметними, матеріально-речовинними, процесними** тощо.

Усі ці знаки та утворювані з них знакові системи можна поділити на **дві великі групи**: знаки **природні** (пригадай, наприклад, як змія попереджає про напад) та знаки **штучні** (тобто створені людиною, пригадай, наприклад, дорожні знаки).

Незалежно від походження знаку, він набуває свого значення лише в разі, якщо належить до певної системи знаків і ця система знаків є зрозумілою тим, хто нею користується. Так, наприклад, археологи знаходили чимало стародавніх знаків на каменях, цеглі тощо, однак не всі ці написи ми можемо зрозуміти, бо не знаємо, якою була система цих знаків у давнину.

Одним з різновидів штучних знаків є **мовні знаки**, які утворюють **систему мовних знаків**. Мовні знаки є найскладнішими й найдосконалішими знаками. Вони дуже різноманітні, оскільки утворюють систему з кількох рівнів.

Знаки кожного наступного мовного рівня є ніби будівельним матеріалом для попереднього.

Усі мовні знаки, крім звуків і складів, мають якесь значення (лексичне, граматичне, естетичне, змістове тощо). Про те, як у цих знаках форма (те, що ми сприймаємо органами чуттів) пов'язана зі значенням, читай далі.

Багатозначність (полісемія) та однозначність (моносемія) мовних знаків

З'ясувавши в попередній статті, що більшість **мовних знаків** має певне **значення**, тобто вони щось позначають, означають, ми можемо поставити собі ще одне важливе питання: *«Чи окремий мовний знак позначає щось одне і тільки одне, чи є такі мовні знаки, які мають кілька значень?»*

Перш ніж відповісти на це питання, поміркуймо. Для цього спочатку порівняймо деякі **числові дані**.

[illegible]

Бачиш різницю між кількістю того, що є у Всесвіті, та кількістю слів, які створили українці на позначення своїх знань про Всесвіт, і кількістю слів, які знає й використовує в житті звичайна людина? Це як **ОКЕАН** і дрібно-ю-ю-юсінька крапельиночка, чи не так?

Як гадаєш, чи змогла б людина все запам'ятати, якби в мові було стільки слів, скільки всього існує у Всесвіті, і кожне слово мало лише одне значення? Чи допомогла б така кількість слів людям розуміти одне одного? Чи можна було б вивчити будь-яку іншу мову, що налічувала б гугол слів? – Звичайно ж, ні! Людська здатність тримати в пам'яті багато слів – не безмежна. Людина намагається **економити свої сили**. І саме тому люди послуговуються не надто великою кількістю слів, але цих слів усе одно досить для того, щоб створювати безліч текстів, у яких можна розповісти про все-все нині відоме.

Як же людині вдається за допомогою відносно невеликої кількості слів описати все, що їй потрібно? – Дуже просто: значна частина слів як мовних знаків, створених людьми, має кілька значень, тобто вони є **багатозначними**. Звісно ж, поряд із ними є й чимало **однозначних** слів. Це найчастіше **наукові терміни**, більшість із яких відома тільки **вченим, науковцям**, а також різноманітні **власні назви**, які позначають унікальні (одиничні) предмети та явища.

То якою буде наша відповідь на питання, поставлене на початку статті? – Наша відповідь така: слова як мовні знаки бувають і однозначними, і багатозначними знаками.

Ця відповідь стосується не тільки **слів**, а й таких мовних знаків, як **морфеми**, **форми слів** (тобто слова як граматичні одиниці), **словосполучення**, зокрема й **фразеологізми**, а інколи навіть **речення**. Найбільш виразно багатозначність виявляється на рівні слів як лексичних одиниць.

Багатозначність мовного знака – це його спроможність «ховати в собі» два й

більше значень. **Синонімом** іншомовного походження до нашого слова «багатозначність» є слово **полісемія** (від грецького *πολυσημεία* «багатозначність»).

Протилежним до багатозначності (полісемії) явищем є **однозначність**, або **моносемія** (від грецького *μόνοσημεία* «однозначність») мовних знаків.

Ось деякі **приклади** полісемії та моносемії на рівні різних за складністю мовних знаків.

Мовний знак	Багатозначність (полісемія)	Однозначність (моносемія)
Морфеми	Префікс при-: 1) досягнення результату (кінець руху) (<i>прийти</i>), 2) доповнення до чогось (<i>приписати</i>), 3) здійснення дії на користь суб'єкта (<i>приберегти</i>), 4) незакінчена, часткова дія (<i>причинити</i>), 5) зближення предметів (<i>приклеїти</i>), 6) супровідна, неповна дія (<i>приспівувати</i>). Суфікс -ник: 1) любитель якоїсь справи (<i>лижник</i>), 2) фахівець у чомусь (<i>рахівник</i>), 3) приохочений до чогось (<i>модник</i>), 4) працівник якоїсь організації (<i>церковник</i>), 5) належний до чогось, учасник (<i>однокласник</i>), 6) виробник чогось (<i>ковбасник</i>), 7) той, хто перебуває в певному стані (<i>вступник</i>)	Префікси пра- (<i>пращід</i>), пост- (<i>постфікс</i>), понад- (<i>понадземний</i>), контр- (<i>контраргумент</i>) тощо. Суфікси -икул- (<i>жестикулювати</i>), -ильн- (<i>прядильний</i>), -инд- (<i>скупинда</i>), -оньк- (<i>квітонька</i>) тощо
Слова	земля – 1) (з великої букви) третя від Сонця планета; місце життя і діяльності людей; 2) верхній шар земної кори; земляна поверхня, площа; 3) речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори; 4) (<i>тільки однина</i>) суша; 5) ґрунт, який обробляють і використовують для вирощування рослин; 6) країна, край, держава	землемірство – наука, що вивчає форми, розміри і методи вимірювань на місцевості; землевласність – власність на землю, землеволодіння; землерийка – комахоїдний ссавець родини мідицевих, схожий на мишу; земснаряд – спеціальна машина для земляних робіт
Форми слова	форма орудного відмінка іменників виражає значення: 1) знаряддя й засіб дії; 2) засіб пересування; 3) виконавець дії; 4) співучасник дії; 5) обставина дії; місця та ін.	форма кличного відмінка іменників виражає значення звернення до суб'єкта-істоти або предмета-неістоти (якому приписують риси живого)

Мовний знак	Багатозначність (полісемія)	Однозначність (моносемія)
Фразеологізми	<i>віддати кінці</i> – 1) втікати або від'їздити, відбувати кудись; 2) 1) умирати	Тримати язика за зубами – мовчати, не розголошувати чого-небудь, утримуватись від висловлювання
Речення	<i>Тут нічого не зрозумієш.</i> – 1) у разі заперечення, що ти щось зрозумієш; 2) у разі ствердження, що ніхто нічого не зрозуміє, бо, наприклад, щось нерозбірливо написано.	<i>Це двері.</i>

«Якщо багатозначних мовних одиниць так багато, то як можна зрозуміти, яке значення має на увазі мовець, коли він щось говорить чи пише?» – питаєш ти. Секрет простий: визначити, яке саме значення багатозначного мовного знака має на увазі мовець, завжди допоможе **оточення** цього мовного знака, або **контекст**.

Переконайся в цьому, прочитавши такі речення: *Космонавти побачили в ілюмінатор Землю. Джерельна вода пробилася крізь землю. Малюки, бавлячись, набирали у відерця мокру землю. Я зараз прополю землю. Нарешті ми з корабля ступили на землю. Я люблю свою рідну землю.* Контекст допоміг тобі зрозуміти значення виділених іменників, чи не так? Саме тому в процесі написання текстів чи під час розмови тобі потрібно створювати такі контексти, із яких читачам чи слухачам буде зрозуміло, яке зі значень багатозначного мовного знака було тобою актуалізоване.

Увага!

Багатозначні слова треба відрізняти від **слів-омонімів**. Різниця між ними полягає в тому, що багатозначні слова пов'язані між собою за значеннями, а омоніми не мають нічого спільного у своїх значеннях.

У словниках слова-омоніми позначають, ставлячи після кожного слова **маленьку цифру зверху**, а різні значення багатозначних слів позначають, використовуючи **звичайні за розміром цифри** (з дужкою або без неї).

Наприклад:

Крона¹ – верхня частина дерева, сукупність його гілок.

Крона² – 1) у деяких європейських країнах (Данії, Ісландії, Норвегії, Чехії, Швеції) – грошова одиниця різної вартості, а також монета відповідної вартості; 2) (історичне) грошова одиниця деяких європейських країн (Австро-Угорщини, Естонії, Ліхтенштейну, Чехословаччини і т. ін.), а також монета відповідної вартості.

Двобічні мовні знаки

Більшість **мовних знаків** є двобічними мовними одиницями. Вони мають **форму та значення**.

Форма мовного знака	Значення мовного знака
те, що ми сприймаємо органами відчуттів – слухом, зором або дотиком (якщо людина сліпа й використовує для читання шрифт Брайля)	те, що ми розуміємо, сприймаючи певну форму слухом чи зором (або дотиком, якщо людина сліпа й використовує шрифт Брайля).

Для прикладу візьмемо такий двобічний мовний знак, як слово «мама».

Читаючи це слово, ти зором бачиш **буквену форму**, за якою розумієш такі **значення**:

- 1) **лексичне, яке виражене коренем**: «істота жіночої статі; жінка, яка має дитину» (тут ти уявляєш свою або чиюсь маму як реальну людину)
- 2) **граматичне, яке виражене закінченням**: іменник жіночого роду у формі називного відмінка однини.

Якщо ти вимовиш це слово, то на слух сприймеш **звукову форму** цього слова, за якою зрозумієш ті самі лексичні та граматичні значення.

Лімерик

Лімерик (англійське *limerick*) – це **жанр** гумористичної поезії родом з Ірландії та Великої Британії. Його назва походить від назви ірландського міста Лімерик.

Якби ми шукали відповідник жанру лімерика, то могли б назвати його **віршиком-нісенітницею**, бо в лімериках часто зображають смішні картинки з використанням **гри слів** (каламбури, кумедні імена й назви, **синоніми й антоніми, омоніми, пароніми** тощо).

За будовою лімерик особливий: він завжди складається з п'яти рядків, які римуються так: **аабба**.

У першому, другому та п'ятому рядках має бути **вальсовий ритм** із наголосом на кожному **третьому складі**, тобто **тристопний анапест**:

— — — ' / — — — ' / — — — '.

А от у третьому та четвертому рядках має бути **двостопний анапест**:

— — — ' / — — — '.

Крім того, лімерики ще й трішки особливі **за змістом**. Вони повинні відповідати таким правилам:

- **перший рядок** знайомить читача з персонажем та місцем його проживання;
- наступні **три рядки** мають розповідати про якісь кумедні чи дивні дії персонажа, або про його дивовижні пригоди, або про те, які події з ним трапилися;
- у **п'ятому рядку** має бути показано, як на все це реагувала публіка; при цьому бажано, щоб **перший і п'ятий рядки** закінчувалися тим самим словом.

Ось як усіх цих правил лімериків дотримав *Сашко Дерманський*:

Відчайдух один в славному Львові
Містом верхи промчав на котів.
Він ката осідлав,
Кіт брикався й нявчав...
Дивувалися люди у Львові.

Та якщо ти не виконуєш усіх умов – не біда, головне – виявляти **оригінальність, особливий погляд** на навколишній світ, як, наприклад, авторки таких лімериків:

Дві маленькі та лагідні жабки
Ухопилися міцно за лапки
І сказавши: «Ква-ква»
(Це чарівні слова),
Полетіли ловити кульбабки.

(Валерія Воробйова)

Комарі, що з Білого озера,
У селі захопили бульдозера.
А потім всю ніч
Механік Лукич
Запчастини збирав коло озера.

(Соія Лашкевич-Вереск)

Прислів'я та приказка: подібне й відмінне

Усна народна творчість (фольклор) – це не лише **пісні, казки, легенди, перекази**, тобто твори, що складаються з **багатьох речень**. Насправді творчість людей виявляється й у тому, що вони вміють навіть **одним-двома реченнями** сказати щось повчальне, мудре, корисне для життя або ж щось смішне, цікаве, хитромудре. Тобто **сказати, як зав'язати**.

Такі твори, що складаються з одного-двох речень або навіть зі слова чи словосполучення, називають **малими жанрами усної народної творчості**, або **малими фольклорними жанрами**. До цих жанрів належать: *прислів'я, приказки, примовки, загадки, лічилки, скоромовки, потішки, чукикалки, забавлянки, каламбури* тощо.

Оскільки ці художні жанри є невеликими за обсягом, то в мовознавстві інколи такі з них, як *прислів'я, приказки, примовки*, вважають особливими **фразеологізмами**.

Прислів'я – це один із **малих жанрів усної народної творчості (фольклору)**, який за формою є **закінченим реченням** (висловом) повчального (дидактичного) змісту й формулює певну життєву закономірність або правило.

Зазвичай у прислів'ях сформульовані перевірені часом поради, корисні для життя людини в суспільстві: про рідну землю, родину, дітей, природу, господарство, дружбу, товариство, любов, повагу, виховання, навчання, книгу тощо.

Ось, наприклад, як у прислів'ях висвітлена **тема дружби**: *Дерево міцне корінням, людина – друзями. Друга шукай, а знайдеш – тримай. Друзі пізнаються в біді. Друг-боягуз гірше ворога. З добрим дружись, а лихого стережись. Коли хочеш позбутися друга, позич йому грошей. Людина без друзів, що дерево без коріння. Нема друга – шукай, а знайшов – бережи. Не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже. Не той друг, що лащить, а той, що печалиться. Нових друзів наживай, старих не забувай. У друга вода солодша від вражого меду. Чоловік без друга, що їжа без солі. Дружба – велика сила. Дружба – найбільший скарб. Дружба родиться в біді, а гартується в труді. Дружба – як дзеркало: розіб'єш, не складиш. У хорошій компанії розуму наберешся, а в поганій і свій загубиш. Хто себе надміру любить, той друзів не має. Давніх друзів забувають, а при горі споминають.*

Прислів'я часто стають основою для приказок. Але **приказка** зазвичай є **коротким образним висловом**, який не формулює завершеної думки, не дає **повного правила**, а лише натякає на нього.

Прислів'я	Приказка
<i>Дружба – як дзеркало: розіб'єш, не складиш. Собака на сіні – і сам не гам, і нікому не дам. В чужому оці порошинку бачить, а в своєму пенька не помічає. Моя хата скраю – перший ворога стрічаю.</i>	<i>Дружба – як дзеркало. І сам не гам, і нікому не дам. У чужому оці порошинку бачить. Моя хата скраю.</i>

Як бачиш, **приказка** – це короткий, ніби неповний повчальний вислів, що принагідно додається до якогось більшого висловлення, допомагаючи краще показати певну ситуацію. Наприклад:

Ти, друже, не забувай, що дружити дуже непросто, бо дружба – як дзеркало.

Наостанок варто наголосити, що використання прислів'їв і приказок у власному мовленні свідчить не лише про знання людиною фольклору, а й про її вміння стисло та образно узагальнювати свої думки. Це вміння є надзвичайно важливим, зокрема в промовах, дискусіях. Чому? Тому що **народну мудрість** зазвичай вважають **сильним аргументом** для доведення, обґрунтування правильності якоїсь позиції.

Соціальна реклама

Ти вже знаєш два важливі поняття, які тобі допоможуть легко зрозуміти, що таке соціальна реклама і навіщо вона існує. Ось уже відомі тобі з попередніх тижнів поняття: **соціальна акція** та **реклама**. Якщо поєднати соціальну акцію з можливостями, які дає реклама, то ми отримаємо **соціальну рекламу**.

Соціальна рекла́ма – це інформація, що поширена в будь-якій формі (без наміру отримати матеріальний прибуток) і спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей тощо.

Першою соціальною рекламою став заклик «Американської громадянської асоціації» в 1904 році захистити найбільший у світі Ніагарський водоспад від шкоди, якої йому завдавали своєю діяльністю енергетичні компанії (на малюнку ти можеш побачити зображення цієї першої соціальної реклами).

Звісно, що й до цього в багатьох країнах було щось подібне до соціальних реклам, коли люди в різні способи намагалися поширити важливі для **громади** ідеї благодійності (допомоги нужденним, сиротам), розвитку культури тощо.

Із часом соціальна реклама змінювалася – як якісно, так і кількісно. І нині, коли перед суспільствами різних країн і загалом перед світом постало чимало проблем (соціальних, культурних, освітніх, політичних, економічних, екологічних (природоохоронних), медико-соціальних, історичних та інших), роль і значення соціальної реклами особливо великі.

Сьогодні соціальну рекламу ти можеш побачити і на телебаченні (**відеоролики**), і в інтернеті, зокрема в соцмережах та на сайтах громадських організацій, і на вулицях на білбордах (бігбордах) чи сітілайтах, і в громадських місцях на паперових **плакатах** чи в **буклетах**.

Будь-яка така реклама ставить собі на меті привернути увагу якомога більшої кількості людей до якоїсь значущої проблеми, яка потребує якнайшвидшого розв'язання спільними зусиллями.

Щоб соціальна реклама була дієвою, тобто справляла вплив на її споживачів, рекламисти намагаються робити її оригінальною, неоднозначною, інколи навіть дивною, але завжди вражаючою.

Для цього вони часто використовують прості, знайомі всім **образи, яскраву мову** із зрозумілими **закликами**, доповнюють усе це кольорами й відповідною музикою (якщо реклама звукова або телевізійна) тощо. У такий спосіб вони намагаються вплинути на **емоції, почуття** людей, а відтак – достукатися до їхнього розуму.

Щоб **емоційний ефект** від соціальної реклами був дієвішим, у ній часто використовують:

- або дуже-дуже позитивні образи;
- або доволі жахливі картини;
- або доволі оригінальні й несподівані (асоціативні) образи.

Побачивши ці чудові або ж, навпаки, страшні образи, люди починають замислюватися над проблемою й поступово долучаються до її подолання з використанням доступних їм способів і засобів.

Ти теж є **споживачем чи споживачкою соціальної реклами**, яка зараз часто з'являється в Україні чи в інших країнах. Тож коли тебе зачепить певна проблема, порушена в якійсь **соціальній рекламі**, – не залишайся осторонь. Поміркуй з рідними, друзями та подругами, знайомими, що ви можете спільно зробити, щоб життя стало кращим, а проблем у ньому поменшало.

Save Paper

19.6 kg of different resources including wood are spent on 1 roll of bumf production. Wood-feeding conduces to huge gullies expanding, animal migration and extinction, planet lungs annihilation. Excessive paper expending is killing the Earth.

Плакат

Плакат (німецьке *Plakat* від французького *placard* «оголошення, афіша», утвореного від *plaquer* «наклеїти (оголошення)») – це зазвичай створений на папері, тканині чи іншому матеріалі **медіатекст**, що поєднує **зображення та слово** й спрямований на донесення до **широкої аудиторії** якоїсь **значущої інформації**.

Головною **метою плаката** є привернути увагу багатьох людей. Саме тому плакати роблять **великоформатними**, тобто великого розміру, і розміщують (наклеюють, прикноплюють) в людних місцях. Завдяки цьому інформацію чимало людей зможе побачити навіть здалеку.

Крім великого розміру, увагу людей до плаката допомагає привертати його **зміст і художнє оформлення**.

За змістом плакати можуть бути на різноманітні **теми**, наприклад, інформувати про якесь свято чи урочистість або про важливість вакцинації проти інфекційних захворювань, закликати дотримуватися академічної доброчесності або захищати довкілля чи сортувати сміття.

Попри те, що плакати за тематикою можуть бути різними, їх об'єднує одна спільна риса: зазвичай плакатна інформація є актуальною, **соціально значущою**.

Щоб якась актуальна тема дійсно привернула увагу людей, важливо добирати для плаката **правильні слова**. Цих слів має бути **небагато** (це **правило** для плакатів), але вони мусять бути точними, оригінальними, а отже, дієвими, тобто влучати «в серце й розум» людей. Як, наприклад, напис на зображеному праворуч плакаті Всесвітнього фонду охорони дикої природи, де є лише два речення:

«Ми відрізаємо те, що вже ніколи не відросте. Щоразу, коли тропічний ліс знищують, залишається безплідна земля». Дієво, чи не так?

Лаконічні, але ефектні написи на плакаті можуть доповнюватися **зображенням чи кількома зображеннями**. Будь-які зображення на плакаті мають бути **доречними й інформативними** (це ще одне **правило** плакатів). Зображень не повинно бути багато (як і слів), але вони мусять доповнювати написане, увиразнювати його, як це, наприклад, зроблено на плакаті Всесвітнього фонду охорони дикої природи. Погодься, що зображення справді вражає: водночас і шокує, і змушує дужче замислитися над змістом слів, а отже, і над проблемою знищення тропічних лісів.

Як написи, так і зображення на плакатах мають бути технічно вправно виконані й розміщені «**на своїх місцях**». Для написів варто дібрати відповідний **розмір (кегель), шрифт, гарнітуру, колір** тощо, а для зображень – **розмір, якість, колір** та ін.

Особливу увагу варто приділити кольоровому оформленню плаката, адже **кольорова гармонія** – це ще один засіб впливу на аудиторію. До речі, про впливовість кольорів та їхнє доречне поєднання можеш почитати за посиланням <https://cutt.ly/cRSd59K> (стор. 70–77).

Як бачиш, створення плакатів – це ціле мистецтво. А отже, цього мистецтва треба вчитися. А вчитися, як відомо, варто у майстрів. Тому для початку можеш скористатися ідеями та малюнками **художників-мультиплікаторів Олега Федченка та Іллі Баликіна «Як малювати плакати»**. Тут автори на прикладі створення плаката на тему «Не сміти!» розповідають про послідовні кроки. Ось вони:

1. Пошук ідеї до плаката з назвою «Не сміти!» (мозковий штурм).
2. Обговорення розмірів плаката, способів розташування малюнка.
3. Створення кількох ескізів і вибір найкращого.
4. Обмірковування та вибір кольору, шрифту.

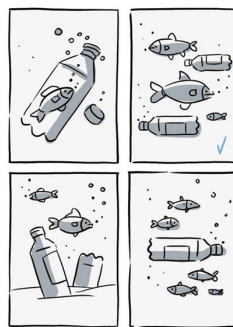
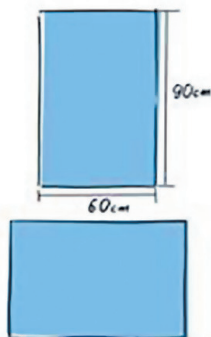
– планета Земля лежить на гирі світилка, підпис «Не сміти»;

– пташка сидить в пластиковій пляшці, як в клітці, підпис «Не сміти»;

– пластикові пляшки наче риби плавають під водою, підпис «Не сміти»;

– дерево у вигляді великої кури сміється, підпис «Не сміти»;

– група мурашок несуть різні сміття і тільки один несе пляшку, підпис «Не сміти».

1 Ідея!

2 Формат та розміри

3 Ескізи плакату

4 Дизайн плакату: ілюстрація, колір, шрифт

І наостанок невеличка, але важлива заувага. Якщо ти скористаєшся ідеями чи малюнками згаданих авторів, не забудь це зазначити на своєму плакаті, щоб **не порушувати авторського права**. Пам'ятай, що справжній майстер – це **добросовісний майстер!**

Увага!

Іменник чоловічого роду *плакат* у формі родового відмінка однини має закінчення **-а**: *Ми з друзями не могли відвести погляди від цього вражаючого плаката*. Синонімом до слова «плакат» є запозичене з англійської мови слово «постер» (*poster* – афіша, оголошення, плакат). У родовому відмінку однини іменник *постер*, як і слово *плакат*, має закінчення **-а**: *Я ще не маю у своїй колекції цього постера*.

Академічна доброчесність

Цього тижня ти багато чого дізнався про **прислів'я** й знаєш, що в цій малій **жанровій формі** народ закарбовував важливі життєві правила, норми поведінки. Ось деякі прислів'я, які ти, можливо, навіть знаєш: *На чужому коні не наїздишся, на чужому добрі не нахвалишся. У чужий ставок не кидай неводок. Брехнею світ пройде, а назад не вернешся. Брехунові не ймуть віри, коли й правду каже. Крадене добро, як літня крига. Хто раз украв, той навіки злодій*.

Як гадаєш, чому в наведених прислів'ях народ засуджує обман, крадіжку, злодійство й попереджає про негативні наслідки таких дій? – Авжеж, тому що така поведінка є **негідною, нечесною, непорядною**. Вона **не може бути прийнятною** ні в побуті, ні на роботі, ні у навчанні. Натомість, скажімо, у навчанні вітається поведінка, яку називають **академічно доброчесною**.

Академічна доброчесність – це сукупність правил, якими мають керуватися **учасники освітнього процесу** під час навчання та провадження творчої діяльності для того, щоб результатам навчання та творчої діяльності можна було довіряти.

Виникає питання, кого ж слід уважати **учасниками освітнього процесу**. Відповідь проста: це і ти, як учень чи учениця, і твої однокласники та однокласниці, і вчителі та вчительки, які вас навчають, і керівництво школи, і навіть ваші батьки (опікуни, піклувальники). Тож усі, хто причетний до твого навчання, власне, як і ти сам, мають дотримуватися правил академічної доброчесності.

В **офіційному документі** – **Законі України «Про освіту»** – є ціла **стаття**, яка стосується академічної доброчесності. Ось уривок із неї, який допоможе тобі краще зрозуміти, що таке **академічна доброчесність** і у чому виявляється **академічна недоброчесність**.

Стаття 42. Академічна доброчесність

1. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

<...>

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:
самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Тепер ти знаєш, що можна й треба робити, щоб дотримуватися правил академічної доброчесності, і як не порушувати цих правил. Якщо ж щось зі **статті Закону** видалося тобі незрозумілим, можеш ознайомитися з інформацією стосовно цього питання в інших, спеціально створених для школярів, джерелах. Наприклад, у таких:

- **Довідник з академічної доброчесності для школярів** / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко ; за заг. ред. О. О. Гужви. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 64 с. <https://cutt.ly/aRAC52z>
- **Зрозуміло про академічну доброчесність. Інфографіка для школярів** / укладачі – команда Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під очільництвом Ольги Гужви. <https://cutt.ly/PRABtIE>.

Якщо після ознайомлення із цими джерелами в тебе залишаться питання, то можеш разом із рідними обговорити цю тему, запропонувавши їм спочатку ознайомитися з безліччю корисних матеріалів, зібраних фахівцем із питань академічної доброчесності **Євгеном Ніколаєвим** на його сторінці за посиланням <https://www.skeptic.in.ua/integrity/>.

Нотатка. Ознайомившись із цією інформацією, *ти маєш раз і назавжди дати собі й іншим слово – бути академічно доброчесною людиною.*